

'אום אל חירן' – העובדות כן חשובות

בשנת 2002 החליטה הממשלה על הקמת 14 יישובים בנגב הצפוני, בהם יישוב עירוני המתוכנן להקמה על אדמות מדינה באחת משלוחות הר חירן שמדרום ליער יתיר, והמיועד לקליטת 2000 משפחות. במקביל להחלטה זו, הקימה ממשלת ישראל 11 יישובים המיועדים אך ורק למגזר הבדואי, המכונים 'יישובי אבו בסמה' (יישובי המועצות האזוריות נווה מדבר ואל-קסום).

מאז ההחלטה על הקמת חירן, פצחו בדואים בני שבט אבו אלגיען המתגוררים בפזורה בלתי חוקית המכונה על ידם 'אום אל חירן', שנמצאת בתחומי היישוב המיועד, במאבק משפטי וציבורי נגד הקמת חירן, המתנהל בארץ ומחוצה לה.

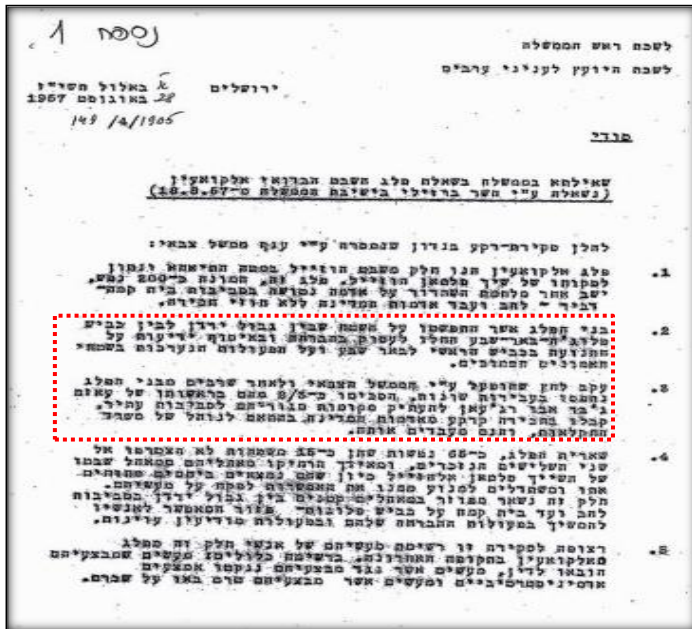
ארגוני שמאל רדיקלי כגון 'עדאלה' ו'במקום' המנצחים על המאבק, מתעקשים להצמיד לסוגיית חירן תווית של מאבק לאומי, ואינם בוחלים בהפצת מידע שקרי המציג את מדינת ישראל כבריון גזעני. ישראל מוכפשת ברחבי העולם כמי שמבקשת לנשל ולהחריב כפר בדואי עתיק יומין, על מנת להקים על חורבותיו יישוב יהודי. בתחילת מאי 2015, חתם בית המשפט העליון את ההליך המשפטי שנמשך למעלה מעשור, וקבע כי אין שום מניעה להקמת היישוב.

השופטים קבעו כי אין לעותרים כל בעלות או זיקה מחייבת לקרקע ודחו את טענת הקיפוח והגזענות בשתי ידיים. בית המשפט ציין כי בפני תושבי פזורת 'אום אל חירן' פתוחה הדרך לגור בכל מקום חוקי בו יחפצו. כיתר בני שבטם שבחרו בכך בעבר, באפשרותם של משפחות אלו ליהנות מהטבות מפליגות שמעניקה מדינת ישראל לכל תושב פזורה (מגרש מסובסד למגורים ביישוב חוקי לצד מענק כספי נדיב כפיצוי על הבית הלא חוקי). השופטים הוסיפו כי בפני העותרים פתוחה הדרך לרכוש מגרשים ביישוב המיועד, ככל אזרח אחר.

במהלך ינואר 2016, דחתה נשיאת בית המשפט העליון, מרים נאור, את הבקשה לקיום דיון נוסף בעתירה, ובכך חתמה סופית את הסאגה המשפטית. למרות פסק הדין הברור, ממשיכים ארגוני השמאל בקמפיין הדה-לגיטימציה נגד היישוב חירן. כדי להכיר את האמת הפשוטה לאשורה, נביא בעמודים הבאים את השתלשלות העובדות ההיסטוריות על רצף הזמן.

'אום אל חירן' – על ציר הזמן

1948-1956: שבט אבו אלגיען, המונה 200 נפש, התיישב באזור בית קמה והקים את אוהליו עד הגבול הירדני. בני השבט עסקו בהברחה מעבר לגבול ובמסירת ידיעות אודות תנועות צה"ל על כביש 40.

1956: בעקבות הפעילות העוינת, מעביר הממשל הצבאי את רוב בני השבט, בהסכמתם, לאזור יער יתיר, שם הם מקבלים אדמות בתכירה לשימוש חקלאי, ומקימים את אוהליהם.

בתמונה: מסמך ממשלתי משנת 1957, ובו סיבת הפניית השבט לאזור יער יתיר.

שנות ה-60: חלק ממשפחות השבט התפרסו על שטחים נוספים מסביב, בהם גם האזור המיועד להקמת היישוב חירן.

בתמונה: צילום משנת 1971 של האיזור המכונה "אום אל חירן", ובו אוהלים בודדים בלבד.

1980: המדינה מקימה ומפתחת יישובים עבור תושבי הפזורה, הכוללים שירותי בריאות, חינוך ותברואה. מאז ועד היום, כל גבר מבני השבט זכאי לקבל מגרש מפותח לבניה בגודל חצי דונם בסבסוד ממשלתי כמעט מלא, זכות שאינה ניתנת לאף אזרח ישראלי שאיננו בדואי.

שנות ה-80 ואילך: רוב שבט אבו אלגיען עוזב את הפזורה ועובר למגורי הקבע בעיירה חורה הסמוכה. מיעוטם נשאר באזור ההתיישבות בעתיר ומעמיקים את אחיזתם באזורים הנוספים עליהם השתלטו. במהלך השנים, המבנים הלא חוקיים בגבעה המכונה על ידי הפולשים 'אום אל חירן', הולכים ומתרבים בהדרגה: מ-22 מבנים בשנת 2000, ועד ל-36 מבנים בשנת 2010.

בתמונה: מגרשים מפותחים למגורים בעיירה חורה המיועדים לתושבי 'אום אל חירן'.

2002: ממשלת ישראל בראשות אריאל שרון מחליטה להקים 14 יישובים בנגב הצפוני, ביניהם יישוב עירוני על אחת משלוחות הר חירן. היישוב מקבל את השם הזמני חירן (ולמים מקבל את שם הקבע 'דרור'). על חלק קטן מהאדמות שהוקצו ליישוב המתוכנן לקליטת אלפיים משפחות, נמצא המקבץ הלא חוקי 'אום אל חירן', המונה משפחות בודדות. תושביו נדרשים על ידי המדינה לעבור למגרשים שהוקצו עבורם בעיירה חורה, אך אלו מסרבים.

2004: נציגי הפולשים פונים לבית משפט השלום (ת"א 3326/04) כנגד ההחלטה להקמת היישוב חירן, בטענה כי המדינה היא זו שקבעה את ישיבתם במקום. הפולשים טוענים כי מדינת ישראל פועלת ממניעים גזעניים, וכי היא מבקשת להרוס כפר בדואי, כדי להקים במקום יישוב יהודי.

2009: בית משפט השלום קובע כי העותרים לא הוכיחו רכישת זכויות במקרקעין ודוחה את העתירה. הללו מערערים על פסק הדין בבית המשפט המחוזי (ע"א 1165/09).

2011: בית המשפט המחוזי מאמץ את מסקנותיו של בית משפט השלום. הפולשים שבים ומערערים לבית המשפט העליון (רע"א 3094/11).

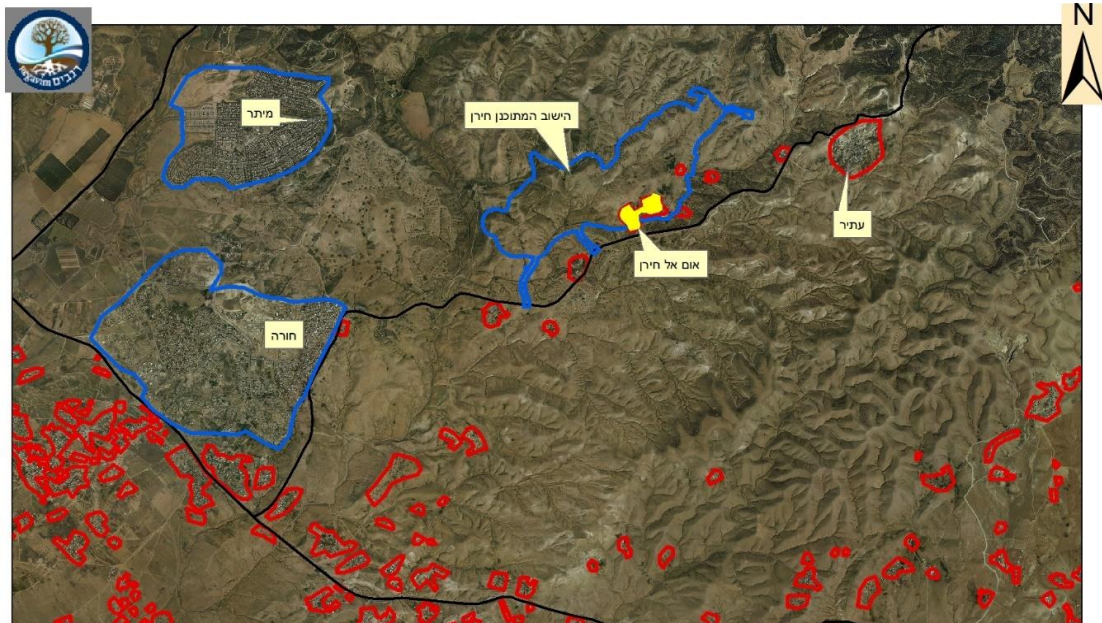
2013: לאחר ערעורים חוזרים ונשנים של בני שבט אבו אלגיען, נשלם ההליך התכנוני של היישוב חירן בכל דרגי וועדות התכנון במשרד הפנים.

2015: בית המשפט העליון תומך אף הוא בפסיקות קודמיו ומורה כי על הפולשים לעזוב את השטח.

2016: במהלך ינואר 2016, דחתה נשיאת בית המשפט העליון, מרים נאור, את הבקשה לקיום דיון נוסף בעתירה, ובכך חתמה סופית את הסאגה המשפטית.

2017: בחודש ינואר הגיעו פקחי רשות מקרקעי ישראל (רמ"י) ומשטרת ישראל להרוס את בתי המקבץ בהתאם לפסיקת בית המשפט, לאחר שכשלו ניסיונות המדינה להגיע לפשרה ולפינוי עצמי. בעקבות חשד לניסיון דריסת שוטרים, נורה תושב הכפר יעקוב אבו אלקיען, שרכבו פגע בשוטר ארז עמדי לוי והרג אותו. לאחר מעשה הוטל ספק בחשד הראשוני לניסיון דריסה מכוון. בעקבות האירוע הוקפא מבצע ההריסה.

בתמונה: מראה כללי של חורה, עתיר וחלק ממקבצי הפזורה הבדואית.

2018: הרשות לפיתוח והתיישבות הבדואים בנגב ("רשות הבדואים") הגיעה להסדר חשאי עם תושבי 'אום אל חירן'. במסגרתו נקבע כי תושבי המקבץ יקבלו ללא תשלום 145 מגרשים מפותחים ביישוב חורה, לרבות מגרשים שיירשמו על שם בנים קטינים, בניגוד לנהלי הפיצוי המקובלים של רמ"י. כל זאת על אף שמספר המשפחות במקבץ מנה אז כ-60 בלבד.

2019: הפולשים באום אל חירן מנסים לשפר את ההסכם עליו הם חתמו, ולקבל מגרשים נוספים עבור הבנות הקטינות בכל משפחה. לצורך כך עתרו לבג"ץ בטענה לאפליה על רקע מגדרי (בג"ץ 1115/19), ובג"ץ דוחה את העתירה. במקביל, ההסכם שנחתם בין אנשי 'אום אל חירן' עם רשות הבדואים מבוטל עקב חוסר סמכות של הרשות. זאת מכיוון שהתנאים המפליגים שהוצעו להם עומדים בסתירה עם נהלי רמ"י הקובעים כי אין להעניק מגרשים לקטינים כפיצוי.

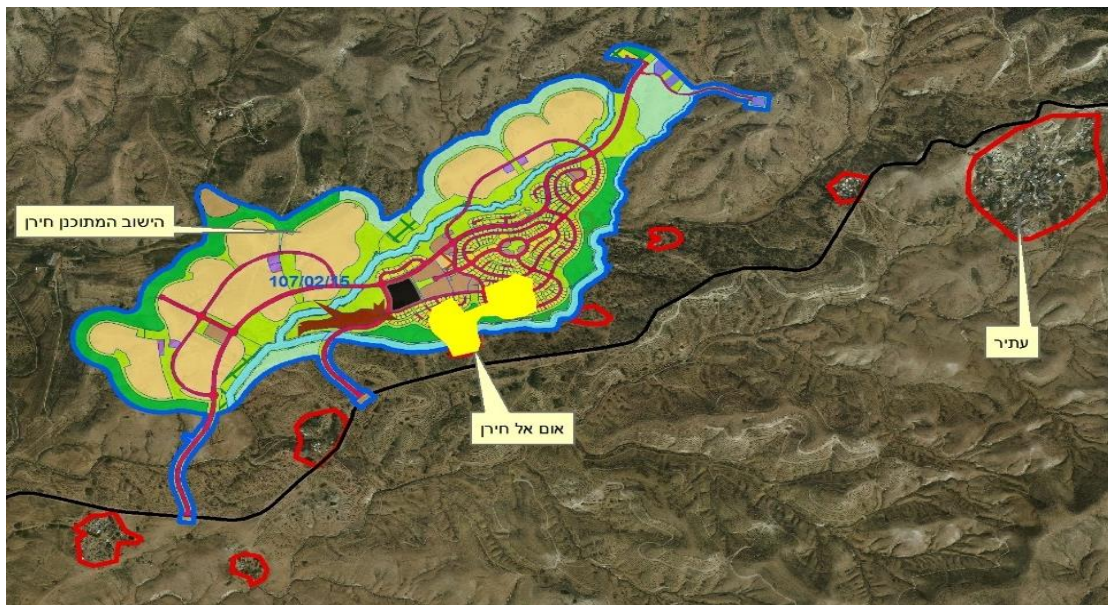
2021: מגובשת הצעה להסכם חדש לפינוי מרצון על פי מתווה הפיצויים של רמ"י, לרבות הצבת דד-ליין שבסיומו תבוצע אכיפה. במסגרת הקריטריונים של רמ"י, הוצעו לתושבי 'אום אל חירן' 95 מגרשים ביישוב חורה. חלק מהם סרבו לחתום על ההסכם.

2024: לאחר דחיות רבות וצווי מניעה מבתי המשפט, הודיעה רמ"י כי על הפולשים להרוס את המבנים הבלתי חוקיים עד 10.11. חלק מהתושבים הרסו את המבנים בעצמם כדי להימנע מקנסות. הליך סרק משפטי נוסף שמוגש לבית המשפט המחוזי בבאר שבע, נדחה אף הוא.

סיכום

בפניו של כל תושב המתגורר במקבצים המדוברים, עומדות כעת האפשרויות הבאות:

1. **מעבר לעיירה חורה:** קבלת מגרש מסובסד בגודל של 800 מ"ר + פיצוי כספי על המבנים שבנה בעבר בניגוד לחוק, על פי מפתח שנקבע בהחלטה 1028 של מועצת מקרקעי ישראל.
2. **דרור:** רכישת מגרש ביישוב דרור – ככל אזרח אחר. המדינה תשקול לפצותו על המבנים שבנה בעבר בניגוד לחוק, על פי מפתח שנקבע בהחלטה 1028 של מועצת מקרקעי ישראל.
3. **מעבר דירה לכל ישוב אחר בתחומי מדינת ישראל.**

בתמונה: תכנית המתאר הסופית שאושרה ליישוב דרור / חירן. מודגש בצהוב - המקבץ הבלתי חוקי ביחס לתכנית המתאר

ציטוטים מרכזיים מפסק הדין בבית המשפט העליון

השופטים רובינשטיין, הנדל וברק-ארז, קובעים באופן סופי בפסק דינם, כי אין לעותרים כל בעלות בקרקע, וכי ישיבתם במקום נקבעה כזמנית בלבד, בהתאם להסכם החכירה שנחתם עם המדינה בשנות ה-50.

"עסקינן בשבט בדואי, שעבר לפני כשישה עשורים, על פי הנחיות הרשויות, לאזור שבמחלוקת; על פי דיני הקניין במשפטנו, לא רכשו בני השבט זכויות בעלות במקום אף שישבו בו ברשות; הם בנו במקום בניה נרחבת ללא היתרים, וזו אינה חוקית; בני השבט ברובם עברו לחורה – ישוב בדואי, המוסדר ומחובר לתשתיות – והנותרים נתבעים להתפנות מבתיהם, תוך שמוצע להם לעבור לחורה" (עמוד 16).

השופטים מדגישים כי לא חל פגם בהתנהלות המדינה מול התושבים, מאחר והמדינה הציעה להם בעבר ומציעה גם כיום מגרשים חינם בעיירה חורה הסמוכה לצד פיצוי כספי – כחלק מהליך הסדרת הפזורה המציע, לפני משורת הדין, תנאים מפליגים לתושבי הפזורה שמביעים נכונות לעבור ליישובים החוקיים.

"ברי כי כאשר מדובר בפינוי מי שיושבים בשטח שנים רבות, אין המדובר לא בגירוש ולא בהפקרה, אלא הפינוי המוצע כרוך בהצעות שונות של מעבר, בינוי, פיצוי, ואפשרות מגורים, אם בעיירה חורה אליה עברו מרבית יושבי הכפרים הלא חוקיים בהם מדובר, ואם בישוב חירן העומד לקום, בתנאי רכישה "כלליים" אך תוך פיצוי, ככל הנראה, על השקעות בבניה (אף שזו היתה לא חוקית), בשל הותק" (עמוד 14).

נוכח הטענה לגזענות מדגישים השופטים, כי אין כל בסיס לטענת הגזענות, שכן עומדת בפניהם האפשרות, כמו זו הניתנת לכל אזרח אחר, לרכוש מגרשים ביישוב העתידי חירן.

"הישוב המתוכנן אינו מונע מבני הפזורה להתגורר בו, אלא הוא מתוכנן כישוב בעל אופי כללי ולא ישוב בדואי, על כל המשתמע מכך מבחינה תכנונית; כל החפץ להתגורר בחירן רשאי לעשות כן, בכפוף לכל דין ובתנאים הקבועים לכך" (עמוד 28).

המדינה אף ציינה כי היא מסכימה לבחון את האפשרות להעניק לעותרים את ההטבות המוצעות לתושבי הפזורה גם בישוב חירן, ולפיכך עליהם לפנות את השטח ללא קשר לשאלת הקמת הישוב.

"ויתרה מכך, על פי הודעת המשיבה מיום 5.10.14, תושב הכפר שירכוש מגרש בישוב חירן, יתכן שיהא זכאי לקבל פיצוי בגין הריסת ביתו – בכפוף לאישור ועדת הפשרות – הטבה הניתנת ברגיל לתושבי הפזורה העוברים לישוב בדואי" (עמוד 32).
